

1968). Откриће 20. века представља и Ксенија Атанасијевић (1894–1981), прва жена доктор наука у Југославији и прва доценткиња на Универзитету у Београду. Наравно, никако не треба заборавити ни прву лекарку у Србији – Драгу Љочић (1855–1926).

Завршавајући своју истраживачку студију, Драгана Поповић пише: „Жене су у приватној сфери одржале традиционалну улогу стуба породице. Бирале су увек мање захтевне професије, углавном предавачке, ретко су биле на позицијама моћи... Шта ће се десити у периоду који је пред нама, у коме се очигледно наставља тренд одливања мозга, посебно из природних и техничких наука, као и пад интересовања младих за ове дисциплине... остаје да се види.“

Вредне помена јесу и рецензије, исписане на корици књиге, Биљане Дојчи-

новић, Љубинке Трговчевић Митровић и Даше Духачек. На основу презентационе садржине, ауторки се може упутити похвала и одати признање за истрајно и доследно спроведено истраживање, као и за труд уложен у прикупљање, обједињавање и публикавање драгоцених података. Осим тога, књига *Жене у науци: од Архимеда до Ајнштајна* представља добру смерницу за још детаљније прикупљање и откривање неистражених података о женама у науци. Такође, сматрамо да би ова студија могла бити и књига „опомене“ и „побуде“ самим женама у домену већег ангажовања на пољу истраживања, као и стручног усавршавања у науци. Надамо се да ће Србија за коју годину успети да изнедри још неку Магу, Ксенију или Драгу, и да тиме потврди да је присутност жена на пољу науке и научног доприноса оправдана.

Ања Абрамовић

Вашар у пограничју источне и југоисточне Србије (Драгољуб Б. Ђорђевић, Драган Тодоровић, Дејан Крстић, прир.),

Прометеј, Нови Сад и Машински факултет, Ниш 2014, стр. 356.

Зборник радова *Вашар у пограничју источне и југоисточне Србије* четврта је књига у оквиру новоосноване библиотеке *Пограничје*, у оквиру које се објављују резултати истраживања у пограничним општинама источне и југоисточне Србије. Зборник садржи опширнији предговор Милоша Марјановића и петнаест радова заснованих на теренским истраживањима. На крају зборника је приложен упит-

ник (протокол) на основу кога су на терену током 2012. године прикупљани подаци о вашарима источне и југоисточне Србије, а који је осмислио Драгољуб Б. Ђорђевић. Зборник је резултат интердисциплинарног напора социолога, етнолога, политиколога и др.

Милош Марјановић у уводу дефинише *вашар* (*панађур*) као облик традиционално-народног окупљања, обично на дан неког свеца, на унапред

одређеном простору, на коме се људи сусрећу, тргују и забављају. Затим употребљује термин *вашар* са другим терминима пореклом из грчког, словенског и мађарског језика. Аутор упућује и на синониме попут следећих: *сабор, сајам, трг, пазар* и *пијаца*. Иза забавне функције вашарског амбијента, у првом је плану његова трговачка (купопродајна) функција. Вашар се социолошки посматра као масовно окупљање у коме владају неред и хаос. Аутор анализира и различите функције вашара: религијску, политичку, економску, друштвену, гостинску и културно-забавну.

Ивана Илић Крстић и Милован Вуковић обављали су теренско истраживање у Великом Градишту. Ови аутори користе дескриптивне и компаративне методе у проучавању вашара као масовног окупљања. Примењујући структурални и функционалистички приступ, приступају вашару и као скупу грађана који има економску димензију. У другој половини XIX века вашари све више губе економски карактер и трансформишу се у друштвену институцију. Други део овог рада посвећен је историји Великог Градишта, са освртом на трговину и занатство. Трећи део рада је усмерен на религијски аспект: на дан Светог Илије породице крећу у вашарску шетњу, што је главно окупљање у Великом Градишту. Поменути аутори анализирају привредну, друштвену и забавну функцију. Аутори закључују да вашар у Великом Градишту, иако се одржава на верски празник, више нема религијску основу. Економска и привредна основа су, међутим, и даље на снази.

Нинослав Голубовић је спроводио

теренско истраживање у Голупцу, где се вашар одржава на дан Велике Госпојине или Успења Пресвете Богородице, који Српска православна црква обележава 28. августа. Аутор даје опис вашара и различитих мотива посета његових учесника (дружење, склапање бракова, мерења снаге у спортским дисциплинама, куповина и сл.).

Весна Милтојевић и Данијела Воза проучавале су вашар у селу Црнајка, у општини Мајданпек. Ове две ауторке су вашар посматрале као масовно окупљање и израз јавног живота. Вашар као облик масовног окупљања представља место на коме се састају припадници локалне заједнице. Милтојевић и Воза дају подробен објашњења о селу Црнајка, затим опис вашара, разматрајући његову привредну (продаја робе) и друштвену (дружење, забава...) функцију. Осим тога, разматрају се кафански живот и храна, као аспекти вашара, које ове ауторке смештају негде између привредне и друштвене функције. Ауторке дају живописан опис разноврсне робе која је у понуди: домаће животиње, одећа (нова и половна), ципеле, гумене чизме, пластика, електрични уређаји, слаткиши, постељина, играчке, гуме за аутомобиле, плинске боце итд. Услед дубоке економске кризе и депопулације села, опстанак вашара је под знаком питања. Он губи своја традиционална обележја и претвара се у тзв. бувљак.

Вашар у Кладову је друштвени догађај преко којег се преламају многи проблеми живота у пограничју, чему је посвећен опширнији рад Весне Трифуновић. О неготинском вашару, који се одржава од 21. до 23. септембра,

говори рад Милоша Тасића и Милоша Јовановића. Дијахроно-синхрони пресек вашара у Зајечару пружа рад Дејана Крстића и Драгољуба Б. Ђорђевића. Следи слика вашара у Књажевцу, везаног за дан Светог Илије – 2. августа, а коју дају ауторке Лела Милошевић Радуловић и Драгана Стјепановић Захаријевски.

Драган Тодоровић у опсежној студији посвећеној пиротском вашару назива овај тип друштвеног окупљања 'српским олимпијским играма'. Аутор наводи да је вашар увек представљао најважнији и најмасовнији облик народног окупљања, посебно у Пироту, који је у XIX веку био један од центара трговине на Балкану, где су долазили трговци из целог Отоманског царства. У социјалистичком периоду, за вашаре су изабрани дани ослобађања Пирота од бугарских окупатора. Последњих година се вашари све више претварају у 'оазу сиромашних' и егзистенцијално угрожених, попут избеглица, незапслених и пензионера.

Јасмина Петровић и Зоран М. Јовановић проучавали су сајам агробиверзитета у Димитровграду, који се организује у сарадњи са туристичком организацијом и удружењима грађана. И овај вашар је изгубио религиозни садржај и има за циљ глокализацију и рурбанизацију Балкана. Марија Цветковић и Данијела Гавриловић писале су о вашару у селу Љуберађи, у општини Бабушница. Сузана Марковић Крстић и Александра Крстић проучавале су сабор у Црној Трави, који је очувао своју духовно-религиозну функцију празника Светог Великомученика Прокопија (21. јул). Наведене ауторке сабор проматрају у склопу друштвеног

контекста у коме се он одиграва – традиционално печалбарског краја. Драгољуб Б. Ђорђевић и Владан Петровић доносе резултате истраживања вашара у малом селу Власина Рид, у околини Сурдулице, посвећеног Светом Илији. Зоран Јовановић је проучавао сабор у Босилеграду и утицаје комерцијализације на локални идентитет. Иновацију у оквиру вашара у Босилеграду представља културно-уметнички програм и долазак бајкера. Данијела Здравковић и Видоје Стефановић истраживали су вашар у селу Козји Дол у општини Трговиште, који је везан за православни празник Преображење и обележава се од 17. до 19. августа сваке године. Јован Живковић и Милан Тасић пишу о вашару који се одржава поред манастира Прохор Пчињски, на крајњем југоистоку Србије. Живковић и Тасић проучавају структуру вашарске понуде и деле је на угоститељске објекте (кафана, ђеваџинице), занатске производе (корпе, торбе, намештај, грнчарија) и „бувљу“ робу (пластика, играчке, бижутерија). Једина роба која се не купује на овом вашару јесу књиге, иако су цене врло повољне.

Радови аутора садрже етнографску грађу са наративима информаната, да би затим у функционалној или структуралној анализи била објашњена економска, друштвена и забавна функција вашара као масовног окупљања. У зависности од потреба локалне групе, на вашарима се углавном одвијају куповина и продаја, али је акценат на забави. Некада су се продавали производи народне радиности, а данас – само јефтина кинеска роба и пластика. Аутори су приложили и 183 фотографије са терена, што предста-

вља додатни квалитет зборника. На фотографијама су приказани: вашарска шетња, каменорезачки производи, ћевабџијски штанд, тезге са слаткишима, коло, мајстори, литургија, свештеници и монахиње, турнир у фудбалу, мултиетничко дружење, ромски оркес-

тар и Кинези. Теренско истраживање вашара Србије, употпуњено наративима информаната и фотографијама у зборнику, сачуваће сећање на вашаре као масовно окупљање, уколико се они у будућности потпуно трансформишу у бувљаке или фестивале попут Егзита